
VII RIKOKSET NUORTEN ”JUTTUINA” – NARRATIIVISEN LÄHESTYMISTAVAN MAHDOLLISUUKSIA

Päivi Honkatukia & Leo Nyqvist & Tarja Pösö

Nuoriso-ongelmat ja nuorten ongelmat

Nuorisoa koskevilla julkisilla keskusteluilla on taipumus nähdä nuoret erilaisien huolien ja pelkojen kautta. Näin on erityisesti silloin, kun tarkastellaan sosiaalisia ongelmia, kuten nuorisorikollisuutta. Nuorisotutkija Christine Griffin (2001) arvioi, että tutkimuksella on ollut vaikeuksia ottaa analyttistä etäisyyttä näistä keskusteluista ja sen vuoksi se kuvaa usein enemmän aikuisyhteiskunnan sosiaalista ja poliittista huolta nuorista ja kansakunnan tulevaisuudesta kuin nuorten omia intressejä. Siksi se, mitä huolet, ongelmat tai rikokset ovat nuorten omina kokemuksina, merkityksinä tai käytäntöinä, jää helposti valtakeskustelun ulkopuolelle. Tässä artikkelissa nostamme ne keskiöön. Lähestymme nuorten rikollisuutta narratiivisesta näkökulmasta – siksi puhumme rikoksista nuorten ”juttuina” – ja hyödynnämme narratiivitutkimusta ja kulttuurista kriminologiaa.

Etsiessämme näkökulmaa nuorten rikoksiin liittyviin kokemuksiin, merkityksiin ja käytäntöihin lähtökohtanamme on nuoriso-ongelman ja nuorten ongelmien välinen erottelu. Näillä käsitteillä viitataan eri asioihin, mutta ne ovat myös monin tavoin toisiinsa kietoutuneita. Puhuttaessa *nuoriso-ongelmista*, kuten nuorisorikollisuudesta, viitataan aikuisyhteiskunnan määrittelemiin ongelmiin. Aikuisyhteiskunta on eri aikoina liittänyt lapsiin ja nuoriin ongelmia, jotka ovat määräytyneet sen mukaan, minkä sen toimijat ovat kulloinkin kokeneet oikeaksi tai vääräksi, hyväksi tai pahaksi, moraaliksi tai moraalityttöiseksi. Nämä käsitykset ovat ohjanneet ongelmallisiksi koettuihin nuori-

riin kohdistettuja kontrolloivia toimenpiteitä. *Nuorten ongelmilla* tarkoitetaan puolestaan nuorten itsensä subjektiivisesti kokemia ongelmatilanteita, jotka voivat liittyä esimerkiksi nuoruutta määrittäviin sosiaalisiin ja kulttuurisiin normeihin, vaikeuksiin erilaisissa valintatilanteissa (opiskelu, työura), alistaaviin ja väkivaltaisiin läheissuhteisiin, koulu- ja muuhun kiusaamiseen, sukupuolirooleihin, käsityksiin omasta kehosta ja suhteista vanhempiin ja yleensä aikuisiin.

Nuoriso-ongelmien määrittelyssä lähtökohtana on usein niiden koettu vakavuus ja haitallisuus nuorten kehityksen kannalta, jolloin erilaiset käsitteet ja ilmaisut kertovat ongelma-asteesta ja tulevaisuuden ennusteista. Ruotsissa syntyi 1980-luvun lopulla iltapäivälehdissä uusi, mutta edelleenkin käytössä oleva termi *värsting* ("pahis"). Sillä tarkoitetaan rikollisen elämäntavan omaksuneita nuoria, joiden edessä viranomaiset ja aikuisyhteiskunta ovat voimattomia (Hydén 1992, 3–5). Virallisessa ongelmapuheessa toimenpiteiden kohteiksi haluttavat nuoret määritellään usein ennaltaehkäisyajatuksen mukaisesti. Pohjoismaissa käytetty termi on ollut "ungdom i riskzon", brittiläisessä keskustelussa "children and young people at risk" ja Suomessa "syrjäytymisvaarassa olevat nuoret" (Harrikari 2005).

Lapsuus ja nuoruus määritellään nykyisin yleisesti kehityksen ja kypsymisen ajaksi. Ihminen ei ole toisin sanoen vielä valmis (aikuisen), vaan kehitysvaiheessa, jota leimaa labiilius. Sen yhtenä piirteenä voidaan nähdä norminvastainen käyttäytyminen, kun nuoret eivät vielä "tunne rajojaan". Tämä ajattelu on sen taustalla, että lapsilta ja nuorilta ei ehdottomasti edellytetä rikosoikeudellista vastuuta. Suomessa raja liitetään biologiseen, 15 vuoden ikään. Nuoruuteen katsotaan kuuluvan erilaiset seikkailut ja kokeilut, jotka ainakin periaatteessa voivat johtaa ongelmiin. Ne ovat siten riskitekijöitä.

Nuoriso-ongelmien, kuten lainvastaisen käyttäytymisen ymmärtäminen osana nuoruusiän psykososiaalista kehitystä, on perimmäältään optimistinen ajattelutapa, sillä kypsymisen myötä ongelmakäyttäytymisen katsotaan häviävän. Käsitys nuoruudesta riskien aikana ohjaa ammattikasvattajienkin ajattelua. Janne Kivivuori (1994, 175–232) toteaa, miten peruskoulun sosiaalistajat "ymmärtävät" puberteetti-ikäisten kiellettyjä tekoja ja katsovat niiden kuuluvan tiettyyn elämänvaiheeseen. Tällaisella suhtautumisella vesitetään tutkijan mukaan lainvastaisiin tekoihin kohdistuva yleisestävä kontrollipolitiikka ja legitimoidaan norminvastainen käytös. Kivivuori kritisoi ammatillista ymmärtämistä siitä, että tarjoamalla nuorten käyttöön kiellettyjen tekojen neutralisointi- ja rationalisointimalleja se osaltaan edistää heidän norminvastaista

käyttäytymistään. Kehityspsykologinen ajattelu näyttäisi ohjaavan yhteiskunnan sosiaalista kontrollia aina koulujen opetussuunnitelmia myöten (mt.).

Kehitysoptimismi ei kuitenkaan näytä ulottuvan ammattikasvattajia etäämmälle. Mediaa, poliitikkoja ja viranomaisia kiinnostavat usein ymmärtämisen sijasta ongelmat, mikä on leimannut koko nuorison sosiaalisena ryhmänä. On kuvaavaa, että nuorten kokoontuminen tai nuorisotilaisuudet saatetaan leimata ongelmaisiksi, vaikka mitään ei olisi vielä tapahtunutkaan (Lalander & Johansson 2002, 7). Samoin joihinkin nuorisokulttuurin muotoihin liittyy epäluuloa ulkoisten tunnusmerkkien, kuten musiikin ja pukeutumistyylien perusteella. Jotkut niistä herättävät niin sanottua moraalista paniikkia, jolla tiukentunut kontrolli oikeutetaan. Nuorisoväkivalta on ollut toistuvasti esillä mediasa. Yksittäiset tapahtumat voivat saada huomattavat mitat ja heijastua myös kontrollipolitiikassa (Muncie 2004, 3–11).

Aikuisten muodostamat käsitykset tämän päivän nuorten problematiikasta edellyttävät vertailua johonkin. Nuorisoa pidetään normaalina tai ongelmallisena suhteuttamalla tilanne ideaalikuvaan hyvästä nuoresta tai kuvaan omasta nuorisosukupolvesta (Siurala 1994, 108). Aikuisyhteiskunnalla on tunnetusti taipumus liioitella nuoriso-ongelmia. Esimerkiksi Lasse Siuralan tutkimuksessa pääkaupunkiseudun aikuisväestö arvioi nuorison huumeiden käytön ja tupakoinnin lisääntyneen 1980-luvulla verrattuna 1970-luvun tilanteeseen, vaikka todellisuudessa tilanne oli päinvastainen (mt., 110–112).

Tutkimustulos liittyy läheisesti brittiläisen sosiologin Geoffrey Pearsonin (1983) esittämään ongelmakuvateoriaan; se lähtee puhetavoista, joilla ongelmakuvat liitetään nuorisoon. Pearson osoittaa, miten ”ongelmat pahenevat koko ajan” -puhetapa on ollut olemassa jo viime vuosisadalla – jos ei aikaisemminkin – ja näyttää elävän sukupolvesta toiseen. Sykleittäin toistuva ongelmakeskustelu johtaa toisinaan vaatimukseen tehokkaammasta viranomais-toiminnasta tai lainsäädäntötoimista ”pahentuneen ongelman” hallitsemiseksi.

Nuoriso-ongelmat vaikuttavat yksittäisten nuorten ongelmiin. Nuorten ongelmat eivät tapahdu sosiaalisessa tai historiallisessa tyhjiössä. Siksi ne heijastavat aina jossakin määrin kunkin aikakauden, kulttuurin ja sosiaalisen ympäristön tapoja tehdä nuoruuteen liittyviä ongelmia olemassa oleviksi, eli tunnistaa ja nimetä niitä. Silti yksittäisen nuoren matkapuhelimen varkaus, koulukaverin pahoinpitely tai omaan kehoon kohdistama viiltely ovat yksilöiden käyttäytymistä, jolla on oma motivaationsa ja omat seurauksensa. Rikokset ovat silloin paitsi käyttäytymistä, myös kokemuksia ja merkityksiä, joista tärkeää tietoa on asianosaisilla.

Näkökulmaksi asianosaisten tarinat

Nuorten rikoksia voidaan tarkastella – kuten edellä on hahmoteltu – useista eri näkökulmista korostaen joko aikuisyhteiskunnan ja nuorten näkemysten välisiä eroja tai yhtymäkohtia. Siirrämme seuraavassa tarkastelua nimenomaan nuoriin ja rakennamme näkökulmaa niin, että keskiössä ovat nuorten näkemykset rikoksista.

Asianosaisnäkökulmaa on pidetty tärkeänä yhteiskuntatutkimuksessa silloin, kun on aihetta ajatella, että sosiaalinen ilmiö näyttäytyy merkittävästi erilaisena eri toimijoille. Näkökulmaan sitoutuu myös ideologisia odotuksia: pidetään tärkeänä, että erilaisissa yhteiskunnallisissa asemissa ja tilanteissa elävien ääni tulee kuuluviin. Sosiaaliseen todellisuuteen oletetaan kuuluvan jaettujen, yhteisten ulottuvuuksien lisäksi eroja. Siksi yhteiskuntatutkimuksen yhdeksi tehtäväksi tulee monenlaisten äänien kuuleminen.

Asianosaisten näkökulmien tai äänien kuuleminen ei kuitenkaan käänny yksiselitteiseksi tehtäväksi. Ei ole olemassa sellaista ”nuorten näkökulmaa rikoksista”, joka odottaa tulevansa kuulluksi ja taltioituksi esimerkiksi tutkijan nauhurille ja tutkimusraporttiin. Tutkijat tekevät aina valintoja siinä, miten lähestyvät ”nuorten näkökulmaa rikoksista”. Siksi tutkijat ja tutkimustraditiot lisäävät osaltaan sitä näkökulmien kirjjoa, jonka kautta puhutaan ”nuorten näkökulmasta”.

Niin kutsuttu kulttuurinen kriminologia (esim. Ferrell ym. 2004) on suunta, joka on kiinnostunut siitä, miten rikokset tehdään ja merkityksellistetään osana sosiaalista järjestelmää ja kulttuuria. Asianosaisnäkökulmasta kiinnostuneille kulttuurinen kriminologia tarjoaa laajan (tai löyhän), yksilöllisiä ja kulttuurisia merkityksiä moninaisesti (tai villisti) tarkastelevan kehyksen. Kulttuurisen kriminologian analyttinen katse kiinnittyy arkielämään. Se näkee rikollisuuden muun käyttäytymisen tavoin dynaamisena ja vuorovaikutuksellisena sen sijaan, että se olisi suoraviivaisesti esimerkiksi yhteiskuntarakenteiden, sosiaalisen jäsenyyden tai persoonallisuuspiirteiden määrittämää. Ihmiset nähdään luovina ja sosiaalista järjestystä aktiivisesti tuottavina olentoina, joiden omaksuma maailmankuva on läsnä heidän arkeaan sekä oikeaa ja väärää koskevissa näkemyksissään.

Kulttuurinen kriminologia on uusi traditio, jossa kulttuurien, rikosten ja rikoskontrollin välisiä dynaamisia, ajoittain läheneviä, paikoin etääntyviä suhteita tarkastellaan. Sitä pidetään sekä merkittävänä tulokkaana kriminologisessa tutkimusperinteessä (Muncie 2004, 195–204) että teoreettisesti epätarkkana

ja tieteellisesti kestävämmänä tyylipuheena (O'Brien 2005). Sen juuret ulottuvat aina Durkheimin, Parsonsin ja Mertonin kulttuurianalyysiin. Se on saanut vaikutteita myös 1900-luvun alun amerikkalaista kaupunkielämää ja nuorisojengejä tutkineilta Chicagon koulukunnan etnografeilta sekä 1970-luvun brittiläisestä kulturalismista, joka oli kiinnostunut työväenluokkaisten nuorten yhteiskunnallisen sopeutumisen ja vastarinnan muodoista. Yksi vahva taustavaikuttaja on ollut 1960-luvulla syntynyt kriittisen kriminologian perinne, joka on korostanut yhteiskunnan luokkarakenteen merkitystä rikollisuusilmiön ymmärtämisessä ja selittämisessä. Kulttuurisessa kriminologiassa korostuu kuitenkin aikaisempaa vahvemmin normien, kulttuurien, erojen ja ryhmien moninaisuus.

Anglo-amerikkalaisessa keskustelussa kulttuurinen kriminologia on suhteuttanut itseään hallinnolliseksi kriminologiaksi kutsumaansa lähestymistapaan. Hallinnollinen kriminologia on kiinnostunut rikoksista ensisijaisesti tilastollisina ”faktoina”, mutta ohittaa usein rikosten tekemisen kulttuurisen ja arkielämään kytkeytyvän ymmärryksen. Tämä ymmärrys taas on kulttuurisen kriminologian peruskivi; tavoitteena on suhteuttaa rikosten tekeminen inhimilliseen, kulttuuriseen ja historialliseen kontekstiinsa. (Presdee 2004, 276–277.) Kontekstit ovat myös areenoita, joilla käydään määrittelykamppailuja siitä, mitä pidetään rikoksena tai sosiaalisen normin rikkomisena. Eri ihmisryhmillä on erilainen pääsy näihin määrittelyprosesseihin (Schinkel 2002). Etenkin nuoret ovat pääasiassa muiden määrittelyiden kohteina. Kasvatuksen ja koulutuksen nimissä näitä nuoria koskevia määrittelyitä on tuotettu pitkään (Börjesson & Palmblad 2003). Viime vuosina on tunnustettu myös medikaalisten määritelmien vahvistumista nuorten ongelmissa (Pösö 2004, 48–54).

Kriminologi John Muncie (2004, 196) näkee kulttuurisella kriminologialla olevan antia nuorten rikollisuuden tarkastelussa. Hän korostaa arkielämän ja kulttuurin tarkastelun tärkeyttä nuorisorikollisuuden ymmärtämisessä. Kulttuurinen kriminologia yhdistää sellaisia teoreettisia ja metodologisia keskusteluja, kuten kulttuurintutkimusta, postmodernismia, kriittistä kriminologiaa, sosiaalista interaktionismia ja mediatutkimusta, joita ei tavanomaisesti käytetä hyväksi rikosten tarkastelussa ja joiden Muncie näkee avaavan uusia näkökulmia. Populaarikulttuurin, marginaalisuuden, laittomuuden ja rikoskontrollin välisiä suhteita on hänen mukaansa tarkasteltava 2000-luvun ilmiöinä uudella tavalla. Kulttuurinen kriminologia on myös kiinnostunut sellaisista asioista kuin rikoksiin liittyvistä tunteista, normien rikkomisesta karnevalisointina ja speaktaakkeleina ja kulttuurisista liittymisistä, joilla näyttäisi olevan tärkeä rooli osassa nuorten rikoksia. Kuitenkin esimerkiksi rikosten tekemiseen

liittyvät jännityksen ja mielihyvän tunteet ovat olleet lähinnä satunnaisen tarkastelun kohteena (Schinkel 2004).

Kulttuurista kriminologiaa lähestymistapana luonnehtii kiinnostus ihmiselämää ja siten myös rikollisuutta koskeviin tarinoihin, niin ihmisten itsensä kertomiin kuin esimerkiksi median tuottamiin. Tarinoiden kautta tapahtumille luodaan mieli. Siten kulttuurisen kautta välittyvät erilaiset ideologiat, jotka määrittävät muun muassa sitä, miten rikollisina pidettyjä ihmisiä kohdellaan kussakin yhteiskunnassa. Nämä tarinat kuvaavat moniulotteista, kerroksellista ja joskus sisäisesti ristiriitaista todellisuutta, jota nimitetään rikollisuudeksi. (Presdee 2004, 281–283.) Kiinnitymme jatkossa nimenomaan tarinallisuuden tärkeyden korostamiseen asianosaisten näkökulman tarkastelussa osana kulttuurista kriminologiaa.

Tarinan kertominen on yleismaailmallinen, inhimillinen käytäntö, joka välittyy jo varsin pienille lapsille. He oppivat tarinan kertomisen ja kuuntelemisen varhain, kuten myös sen, että ”kaikki kertovat tarinoita”. Tarinaa voi pitää perustavanlaatuisena tapana jäsentää inhimillisiä kokemuksia – koneet sen enempää kuin eläimetkään eivät kerro tarinoita. Tarinassa on kyse inhimillisestä ja kompleksisesta merkityksenantokäytännöstä (Riessman 1993, 3–4; Polkinghorne 1998).

Tarinat ovat osoittautuneet tutkimuksessa tärkeiksi välineiksi oppia tuntemaan erilaisia elämäntilanteita ja -tapoja. Narratiivista tutkimusta tehdään monilla tutkimusalueilla jopa siinä määrin, että puhutaan narratiivisesta käänteestä (Plummer 2001, 11). Tarinoiden kuunteleminen ei sinänsä ole uutta. Tarinoiden analysointi on ollut keskeinen kriminologian menetelmä jo vanhaan – esimerkiksi Chicagon koulukunnan tutkijat analysoivat rikollisten elämäntarinoita jo 1920-luvulla¹. Yksi klassikoista on *The Jack Roller* (Shaw 1938). Näissä tutkimuksissa oltiin Catherine Kohler Riessmanin (1993, 4) mukaan kiinnostuneita tapahtumista (events). Tarinoita kerrottiin ja kuunneltiin, jotta saataisiin tietoa tapahtumista ikään kuin kerrottu olisi antanut mahdollisuuden tavoittaa ne sellaisina kuin ne olivat tapahtuneet. Narratiivisessa tutkimuksessa on kuitenkin viime aikoina painotettu sen erittelyä, miten tarina kerrotaan ja miten se yksilöllisesti merkityksellistyy. Kertojat tulkitaan samalla vahvemmin tarinan aktiivisiksi tuottajiksi sen sijaan, että tarina nähtäisiin todellisuuden kuvana. Myös tutkijat analysoivat tarinoita eri tavoin. Goodey (2000, 475–477) näkee, että viimeaikaisissa empiirisen kriminologian sovellu-

tuksissa on painottunut tarinoita ympäröivien sosiaalisten rakenteiden analyysiä.

Tarinat tai narratiivit eivät ole staattisia ja tilanteettomia. Päinvastoin: tarinoille pidetään ominaisena niiden muuttuvuutta, tilanteittaisuutta ja sitä, että kertoja voi kertoa tarinansa monin eri tavoin ja monilla erilaisilla seurauksilla. Kyse ei ole vain yksilöllisistä tai vuorovaikutuksellisista vaihteluista, vaan sen korostamisesta, että tarinat kerrotaan kulttuurisissa ja historiallisissa tilanteissa. Ne mahdollistavat, tukevat ja sulkevat pois joitakin tarinoita. Esimerkiksi henkilökohtaisia ongelmia koskevat tarinat voivat vaihdella paljonkin aikakaudesta toiseen (Riessman 2001, 18).

Tarinallisuutta korostavassa näkökulmassa voi ja tulee olettaa, että rikoksia tekevät nuoret kertovat erilaisia tarinoita riippuen siitä, missä ja kenelle he niitä kertovat. Esimerkiksi poliisikuulustelussa kerrottu tarina voi olla hyvin erilainen kuin kavereille samasta tapauksesta kerrottu tarina. Tutkijat tavoittavat näitä tarinoita vaihtelevasti. Tärkeää on muistaa esimerkiksi Tarja Hilden-Paajasen (2005, 91–97) kokemus siitä, että hänen ei ollut tutkijana mahdollista tavoittaa rikoksia tekeviä nuoria skinejä haastateltavaksi, koska he kieltäytyivät haastattelusta. Siksi kuva nuorten skinien rikoksista rakentuu ”Pahojen poikien piiri” -tutkimuksessa poliisikuulusteluaineiston pohjalta. Silloin on kyse erityisessä institutionaalisessa kontekstissa kerrotuista, ohjeistetuista ja taltioituista tarinoista.

Miksi ja miten kuulla nuoria ja analysoida kerrottuja tarinoita – esimerkkinä nuorten väkivalta

Pohjoismaissa on viime vuosina keskusteltu runsaasti nuorisoväkivallasta, ja ilmaisut kuten ”uhkaava nuoriso” tai ”vaarallinen lähiö” ovat olleet tavallisia (Sernhede 2002, 63). Kasvoton, mutta kuitenkin tarkasti paikannettu väkivalta herättää pelkoa ja ahdistusta. Väkivallassa kauhua herättää sen kuviteltu satumanvaraisuus ja tekijöiden ”sekopäisyys”, jota muun muassa huumekeskustelu ruokkii.

Käsitellessämme tutkimuksellisesti erilaisia sosiaalisia ongelmia, kuten rikollisuutta tai sen piiriin luettavaa väkivaltaa, lähes itsestään selvästi turvau-

¹ Tästä osoituksena on esimerkiksi Vankeinhoidon koulutuskeskuksen useat elämäkerralliset julkaisut, jotka valottavat rikollisuuden, vankilassa olemisen tai vankilassa työskentelyn eri ulottuvuuksia.

dumme retrospektiivisiin tutkimuksiin, joilla haetaan vastausta siihen, miksi jollain ryhmällä tai yksilöillä on ongelmia. Selitystä hakevan ja todennettavan tiedon näkökulmasta nuorten elämä tässä ja nyt heille tärkeine merkityksineen ei tunnu kovin kiinnostavalta. Tästä johtuu, että ongelmien kontrolli ja kohteen auttamiseksi tehdyt interventiot legitimoidaan helposti niin sanotun ennaltaehkäisyretoriikan mukaisesti. Tuskin huomaamme, että nuoret ja muut ”ongelmayksilöt” ratkovat myös oma-aloitteisesti ja omista lähtökohdistaan elämässään esiintyviä ongelmia.

Väkivallan selittämistä korostavat näkökulmat ottavat usein väkivallan käsitteen annettuna ja näkevät väkivallan uhkaavan yhteiskuntaa. Tähän viittasimme jo aiemmin erottamalla nuoriso-ongelmat nuorten ongelmista. Selitys- ja huolinäkökulmat sivuuttavat usein sen, että väkivalta on monimerkityksellinen, historiallisesti ja tilanteisesti muuttuva käsite ja ilmiö (Stanko 2003). Nuorten kuunteleminen on yksi väkivallan yksiselitteisyyden kyseenalaistamisen tapa. Koulukodissa asuvien nuorten väkivaltakäsityksiä koskevassa tutkimuksessamme (Honkatukia ym. 2003) rakensimme kuvaa väkivallasta keskustellen siitä pienissä ryhmissä nuorten kanssa². Pyysimme nuoria pohtimaan, mitä väkivalta merkitsee heille. Koulukoti lastensuojelulaitoksena ja ryhmähaastattelujen ympäristönä mahdollisti sellaisten nuorten kuulemisen, joilla on kokemuksia nuoruuden tavanomaisista elinympäristöistä (kodista, koulusta, vapaa-ajasta), mutta myös laitoksessa asumisesta ja sellaisista yhteiskunnallisista interventioista, joiden syynä on nuorten oma käyttäytyminen tai heidän ongelmalliset kasvuolosuhteensa.

Haastatellut nuoret kuvasivat väkivaltaa usein arkipäiväisenä ja tavanomaisena asiana erilaisissa arjen ympäristöissä. Väkivallalle annettujen merkitysten kirjo oli laaja mutta kontekstisidonnainen, eli väkivallan tapahtuma- ja siitä kertomisen tilanne määrittivät, millaisia merkityksiä sille annettiin. Siitäkin keskusteltiin paljon, millaiset teot ja kokemukset ylipäättään ovat väkivaltaa. Väkivallalla oli monia sallittuina pidettyjä tehtäviä, joista nuoret olivat suhteellisen yksimielisiä. Olemme kutsuneet tällaisia tarinoita väkivallan *instrumentaaliseksi tulkinnaksi*³. Varsinkin poikien väkivallan kerrottiin olevan ryhmään kuulumisen ehto. Sen nähtiin tuottavan ja ylläpitävän sosiaalista jär-

² Teimme 15 ryhmähaastattelua kahdessa valtion koulukodissa keväällä 2002. Niihin osallistui 38 12–17-vuotiaista nuorta, eli noin kolme neljäsosaa laitoksissa tuolloin asuneista nuorista (24 poikaa ja 14 tyttöä). Ks. tarkemmin esim. Honkatukia ym. 2004.

³ Jaottelu instrumentaaliseen ja ekspressiiviseen väkivaltaan on tunnettu väkivaltatutkimuksessa (Campbell 1993). Sitä on myös kritisoitu (ks. esim. Felson 2002), koska erottelu on – kuten myös omassa tutkimusaineistossamme – paikoin häilyvää.

jestystä; esimerkiksi väkivaltaisen maineessa olevasta pojasta tai mukana pidettävistä aseista saatettiin puhua oman turvallisuuden takeena. Väkivallan käyttöön liittyi myös lojaalisuus; varsinkin pojat korostivat, että siitä kieltäytyminen saattaa merkitä joissakin tilanteissa ryhmän ulkopuolelle sulkemista, mikä näkyy seuraavassa yhdeltä pojista lainatussa kommentissa: ”tietenki jos sul on omat porukat menos tappelee, ni se on vähä pakko mennä sinne. Vaik ketä sanois mitä, ni ei silleen voi mitenkään laistaa”. Lisäksi väkivallalla nähtiin olevan mahdollista ratkaista ongelmallisia tilanteita, kuten erimielisyyksiä koulukotien henkilökunnan kanssa, vaikka sitä ei aina pidetty kaikkein rakentavimpana vaihtoehtona. Väkivaltaa koskevan puheen kautta nuoret toivat esiin omaa vallattomuuttaan ja keinottomuuttaan ratkaista tilannetta millään muulla tavalla. Tämä käy ilmi seuraavasta sitaatista, jossa nuoret esittävät väkivallan olevan perusteltu tapa ratkaista ongelmia laitoksessa:

Tarja: Väkiältä näyttää olevan niiku väline asioiden ratkasemiseen?

Jouko: Täällä ei mikään muu ratkase. Jos sä rupeet jotain nössöilee täällä näin noiden hoitsujen kans, et annat niiden vittuilla niin paljon kuin sä haluat, ni ei siit tuu yhtään mitään. Tääl tulee olo vaan paljon vaikeemmaks, ku jos välillä niille näyttää niiku, et kyllä mekin osataan olla vittumaisia, niinku et osataan mekin tehdä nää asiat hankalaks, ja sit ne osaa olla silleen vaan, tai sit ne vaan pelkää sitä, et se lähtee niin paljon herkemmin niinku uudestaan, jos on kerran [lähtenyt]... Kerranhan me täällä yks hoitsu... ni se on hyvä hakata seuraavana päivänä uudestaan, ku sit vaik viikon päästä. Et ne sitten osaa olla niinku silleen ihan hiljaa, ainakin pari viikkoo ihan hiljaa, vähintään ja olla kilttinä.

Leo: Te huomaatte, et se vaikuttaa se teidän suhtautuminen hoitajien käyttäytymiseen?

Jouko: No, ne kiristää meitä noilla säännöillä ja tollasilla, mut me sitten kiristetään niitä sitten nyrkillä. Ei meillä sitten mitään muuta ookaan.

Leo: Ootteko te sitten kokeilleet, et eiks teillä oo sitten mahdollisuus aina esittää mielipiteitä noissa kokouksissa?

Jouko: Joo, mut se on...

Kristian: Mitä se hyödyttää?

Aila: Ei se hyödytä mitään, mitä me sanotaan.

Kristian: Kato, me ollaan...

Jouko: Ne on päättänyt etukäteen jo kaiken, ni vittu, kuhan muuten vaan muodon vuoks kyselee.

Leo: Se on kertakaikkiaan sit se voima ja... mikä on?

Jouko: Ei se mitään hyödytä, se on sama, kelle me sanotaan, et joo, vaiks et toi löi mua, ni ei se hyödytä yhtään. [...]

Nuorten puheessa hallinnut tulkinta varsinkin poikien ja miesten väkivallasta tarkoituksenmukaisena, joissakin tilanteissa perusteltuna ja jopa ainoana käytettävissä olevana välineenä, johtaa erilaisiin hoitokäytäntöihin kuin yksilön ominaisuuksien erityispiirteitä korostava tulkinta, joka näkee väkivallan yksilön patologisuuden osoituksena. Eristämisen ja lääkehoidon sijaan tai rinnalla voitaisiin ajatella menetelmiä, jotka kutsuvat edellisen kaltaisia väkivallan tarinoita kerrotuiksi ja sellaisen dialogin kohteeksi, jossa osapuolet arvostavat toistensa näkemyksiä. Ajan, paikan ja tilan luominen tällaisille keskusteluille edellyttää aktiivisuutta nuorten kanssa työskenteleviltä aikuisilta. Tämä on erityisen haasteellista koulukotien kaltaisissa laitoksissa, joissa nuorten ja laitoksen henkilökunnan välille syntyy helposti vastakkainasetteluja.

Edellä kuvasimme, kuinka nuoret puhuivat väkivallasta arkisena ja sallittuna käyttäytymisenä, jonka avulla on mahdollista saavuttaa jotakin tärkeää. Toisaalta he myös paheksuivat väkivaltaa. Olemme kutsuneet tällaista tapaa puhua väkivallasta *väkivallan ekspressiiviseksi tulkinnaksi*. Tällöin väkivallan käytössä ei nähty olevan mieltä tai järkeä, se oli ainoastaan kontrolloimatonta tunteiden ilmaisua. Myös väkivallalle annettuja mielihyvän merkityksiä voi pitää ekspressiivisinä, esimerkiksi kun pojat kuvasivat tappeluissa tuntemaansa jännityksen sekaista hyvän olon tunteita tai tytöt itsensä viiltelystä aiheutuvaa mielihyvän ja ahdistuksen häviämisen tunnetta, jota pidettiin kuitenkin vain hetkellisenä. Tästä kertoo yksi työstä seuraavassa haastattelusitaatissa:

Päivi: Mitä siinä sitten oikein ajattelee, että jos satuttaa itseään?

Wilma: Sitä luulee saavansa pahan olon pois.

Päivi: Niin että se tulee pois.

Wilma: Mutta ei se todellisuudessa tule. Se on vain sen hetken aikaa, mutta sitten on taas se sama olo. Ehkä vielä vähän pahempikin.

Päivi: Mutta siinä on semmonen helpotuksen tunne?

Wilma: Kun aiheuttaa sitä kipiiä itsellensä. Monta kertaa ollaan tehty sillai, että ensin auottu kädet sellaisilla rautaveitsillä ja sitten pistetty kuumaa vettä päälle tai suolaa tai tämmöstä mikä käy kovin kipiiä. Ja kun se kipu haihtuu, niin sitten se paha olo tulee takaisin. Moninkertaisena.

Aina väkivallan instrumentaalisen ja ekspressiivisen tulkinnan erottaminen ei ollut analyttisesti helppoa, sillä nämä narratiiviset rakenteet kietoutuivat usein toisiinsa: väkivallasta saatettiin puhua samaan aikaan tavoitteellisena ja mielihyvää aiheuttavana toimintana. Molemmista haastattelusitaateista käy myös ilmi, kuinka me tutkijoina ohjasimme väkivaltaa koskevaa kerrontaa esimerkiksi esittämällä kysymyksen muodossa oman tulkintamme edellä pu-

hutusta (”väkivalta näyttää olevan niiku väline asioiden ratkasemiseen?”) tai kysymällä tarkennuksia (”mutta siinä on semmonen helpotuksen tunne?”). Tämä osoittaa sen jo edellä korostetun asian, että puhumistilanteiden vuoro-vaikutus vaikuttaa tapaan, jolla tarinoita väkivallasta esitetään. Väkivalta ei siten ole yksiselitteinen ilmiö, vaan se saa monia tulkintoja riippuen siitä, missä se tapahtuu ja missä siitä puhutaan.

Tekemissämme ryhmähaastatteluisissa nuoret toimivat toistensa yleisönä. Sitä väkivaltapuhe oli kollektiivista ja osin säädeltyä, koska nuoret tiesivät jakavansa koulukodin arjen myös haastattelutilanteen jälkeen. Kaikista asioista nuorten ei selvästikään ollut mahdollista puhua ryhmässä avoimesti, kun taas osa teemoista sai korostetun aseman. Tämä liittyy yleisemminkin ryhmähaastattelun luonteeseen tiedonkeruumenetelmänä; sen on sanottu vahvistavan kahta tendenssiä, toisaalta polarisoitumista, toisaalta sopeutumista (Morgan 1997, 15). *Polarisaatio* tarkoittaa sitä, että mielipiteet tulevat ryhmähaastatteluisissa usein ilmaistuksi voimakkaampina kuin yksilöhaastatteluisissa. *Sopeutuminen* puolestaan tarkoittaa tiettyjen ryhmän eetoksesta poikkeavien mielipiteiden sanomatta jättämistä.

Polarisaation ja sopeutumisen tendenssit määrittivät myös väkivallalle ryhmissä tuotettuja narratiivisia asemia, joista olemme erotelleet karkealla tasolla vahvan ja heikon puheen (Pösö ym. 2005). *Vahva puhe* dominoi haastatteluja määrällisesti. Se sisälsi voimakkaita kuvauksia tunteista, kuten vihas-ta tai turhautumisesta. Vahvaa väkivaltapuhetta luonnehti myös moraalinen lataus, yksimielisyys ja puhumisen helppous. Puhe muun muassa vanhempien lapsiin kohdistamasta väkivallasta ja sen tuomitsemisesta oli vahvaa, kuten myös nuorten laitoksissa tekemän väkivallan tulkitseminen yhdeksi vallattomien keinoksi vastustaa laitoksen hierarkioita. *Heikko puhe* ilmeni tulkintamme mukaan haastatteluisissa salaisuuksina ja vaikenemisena. *Salaisuuksilla* viit-taamme puheeseen, johon tulkitsimme liittyvän epävarmuutta sen suhteen, miten paljon tietyistä asioista voi puhua. Sitä tuntui leimaavan nuorten epä-tietoisuus siitä, oliko joistakin asioista sallittua puhua vai ei. Yksi tällainen teema oli nuorten keskinäinen väkivalta laitoksissa. Saimme sitä koskeviin kysy-myksiimme usein ylimalkaisia, epävarmoja ja vältteleviä vastauksia; ainoas-taan muutamat nuorimmat pojista kertoivat siitä avoimesti. Tulkintamme mu-kaan nuorten keskinäisen väkivallan korostaminen ryhmissä olisi voinut hei-kentää heidän viestiään nuorten välisestä solidaarisuudesta ja alisteisuudesta laitoksissa. *Vaikenemiseksi* olemme ymmärtäneet teemat, joista ei puhuttu lainkaan, kuten seksuaalinen väkivalta ja tyttöjen kesken tapahtuva väkivalta, joista vaiettiin varsinkin tyttöjen ja poikien sekaryhmissä. Vaikeneminen voi

pitää sisällään tärkeitä merkityksiä, vaikka niiden tulkinta ei ole helppoa. Vaikeneminen voi liittyä siihen, että ryhmien marginaaleissa olleet tytöt eivät syystä tai toisesta saaneet ääntään kuuluville. Toiseksi se voi kertoa siitä, ettei ole olemassa oikeita sanoja kuvaamaan traumaattisia tai leimaavia kokemuksia tai niiden tuottamaa marginaalisuutta. Kolmanneksi vaikeneminen voi olla kieltäytymistä sellaisesta vuorovaikutuksesta, jossa keskustelija kokee tulevansa määritellyksi vähempiarvoiseksi keskustelukumppaniksi. (Jokinen ym. 2004, 12.)

Tutkimuksemme tarkasteli väkivallan kollektiivisia tulkintoja – sitä, miten nuoret yhdessä merkityksellistivät väkivaltaa. Narratiivinen metodi sopii myös välineeksi tarkastella yksilön ja yhteiskunnan keskinäistä suhdetta, johon myös havaittavat ongelmat kiinnittyvät. Michael Whiten (1991) mukaan kulttuuriset kokemuksiimme ja arvoihimme perustuvat kertomukset (kulttuuriset narratiivit) määräävät sen, millaisiksi yksilölliset elämäntarinamme (henkilökohtaiset narratiivit) muodostuvat. Kommunikaatio ja sosiaalinen vuorovaikutus ovat välttämättömiä, jotta yksilöt voisivat toisaalta kehittää identiteettikertomuksiaan. Narratiivit toimivat Whiten mukaan metaforana niille yksilöiden sisäistämille merkityksille ja kokemuksille sekä kertomuksille, joita he tuottavat toimintaansa ja käyttäytymiseensä liittyen (mt.).

Varsinkin henkilökohtaiset kertomukset ovat eräänlaisia itsen tukipilareita ja voivat toimia sekä defensiivisesti, jolloin yksilöt pyrkivät säilyttämään muuttuvat, vakiintumattomat ja tilannekohtaiset todellisuuskäsityksensä että offensiivisesti, jolloin kertomukset korostavat yksilön tarvetta tulla hyväksytyksi ja arvostetuiksi muiden silmissä. (Berglund 2004, 153–154.) Henkilökohtaiset narratiivit ovat tutkimusaineistona yksilöiden arkielämästä nousevaa tietoa, jolla on ollut verrattain vähän sijaa objektiivovan ja ongelmaorientoituneen tiedontuotannon maailmassa. Sillä on kuitenkin merkitystä, kun tutkitaan, miten esimerkiksi väkivalta liittyy yksilön elämänselämään hänen omasta näkökulmastaan. Näin päästään käsiksi erilaisiin kokemuksellisiin prosesseihin ja sitä kautta ymmärtämään erilaisia merkityksiä, joita väkivallalla tai muulla rikollisuudella voi olla yksilöiden elämässä.

Väkivaltako vain kerrottua tarinaa?

Väkivalta fyysisenä ja emotionaalisena kokemuksena samoin kuin sen dynamiikka, tekijyys ja uhrius välittyvät tarinoihin. Tarinat eivät koskaan ole peilin kaltainen puhdas reflektio tapahtuneesta, vaan ne ovat aina osin kertomustilanteiden määrittämiä. Tarinallisuuden näkökulmasta väkivalta ei ole pelkästään kerrottua tarinaa, jolla ei ole yhteyttä kertomustilanteen ulkopuolelle, mutta se ei myöskään ole autenttisia tapahtumia ja kokemuksia, vaan tarinoissa on kyse jatkuvasta menneen rekonstruoinnista.

Väkivallan tekijä, uhri ja sivustaseuraaja voivat kertoa keskenään täysin kohtaamattomia tarinoita. Myös sama henkilö voi eri tilanteissa kertoa samasta tapahtumasta eri tavoin. Tästä näkökulmasta on mahdollista tutkia, millaisten keinojen avulla kertojat luovat jatkuvuutta elämäntarinalleen. Esimerkiksi David Gadd ja Stephen Farrall (2004, 143) analysoivat, että sukupuolittuneisiin diskursseihin nojaaminen voi olla yksi tällainen keino. Tutkimushaastatteluissa väkivaltaa käyttänyt mies voi kertoa olevansa kurinpitäjä tai elättäjä perheessään ja tehdä näin eroa stereotyyppisestä naiskuvasta (alistuva, heikko). Toisessa kohtaa haastattelua hän saattaa kuitenkin turvautua toisenlaisiin diskursseihin. Tarinan kertomisen vaihtelu ei vain tuo erilaisia tarinoita kuuluviin vaan se mahdollistaa myös erilaisia kertojien ja kuulijoiden identiteettien vahvistamista tai hiljentämistä.

Kertomisella voi olla kertojalle erilaisia merkityksiä, mitkä vaikuttavat siihen, miten hän tarinansa konstruoi. *Ensinnäkin* tutkimushaastattelussa haastateltava voi pyrkiä esittämään itsensä moraalisenä henkilönä myös silloin, kun hän on tehnyt rikoksia tai muita epämoraalisiksi katsottavia tekoja tai hän tietää puhuvansa jostain muusta leimatusta asemasta (Järvinen 2003). Tähän liittyy usein oman käyttäytymisen selittämistä eli hyväksyttäväksi ja ymmärrettäväksi tekemistä. Tätä on tutkittu yhden kriminologian vaikutusvaltaisen tutkimusperinteen piirissä, neutralisaatiotekniikoiden tutkimuksessa. Esimerkiksi raiskauksista tuomittuja miehiä haastatellut Diana Scully (1990) on havainnut näiden miesten hyödyntävän erilaisia kulttuurisia selityksiä joko kiistääkseen tapahtumien olleen raiskaus tai poistaakseen vastuunsa tapahtumista. Mies voi kiistää vastuunsa vetoamalla siihen, että hän oli joutunut seksuaalisen halun valtaan, jos kulttuurissa vallitsee uskomus kontrolloimattomaan miehiseen sukupuoliviettiin. Hän voi myös kiistää vahingon sanomalla naisen ”halunneen sitä” – varsinkin jos oletetaan, että nainen tarvitsee painostusta suostuakseen seksiin ja sanoo aina varmuuden vuoksi ei. Nämä kulttuurissa

elävät, raiskausmyyteiksikin nimetyt käsitykset sysäävät vastuuta uhrille ja ovat omiaan pitämään seksuaalista väkivaltaa vaiettuna ja uhrille häpeää tuottavana ilmiönä.

Toiseksi kertoja voi pyrkiä kumoamaan häntä koskevia stereotyyppioita kertomuksellaan. Marginaaleihin määriteltyjen ihmisten – kuten asunnottomien, maahanmuuttajien tai (väkivalta)rikollisten – näkemyksiä omasta elämästään on kutsuttu vastapuheeksi. Sillä tarkoitetaan ”erilaisia puhetapoja, joilla ihmiset pyrkivät kyseenalaistamaan heihin kohdistuvia määritelmiä, kieltämään tai muuttamaan ne toisenlaisiksi” (Jokinen ym. 2004, 11–12). Yksi tällainen keino voi olla *karnevalisointi*. Helena Saarikoski (2001, 88–89) on analysoinut tyttöjen leikkimielistä itsensä ja toisensa huoraksi kutsumista yhtenä tyttöjen karnevalistisena keinona vastustaa ja kiistää naisia ja tyttöjä alentavia merkityksiä ottamalla ne liioitellusti osaksi omaa kielenkäyttöään. Niin kutsuttu *erojen politiikka* (Juhila 2004) on toisenlainen keino: silloin erilaisuuden tai marginaalisuuden kokemuksesta tehdään jotakin myönteistä; halutaan erottua massasta ja käännetään leimattu identiteetti ylpeyden aiheeksi. Yksi maahanmuuttajataustaisten nuorten tapa suhtautua suomalaisuuteen on sen ulkopuolelle asettuminen, varsinkin jos he joutuvat kohtaamaan arkipäivän rasismia ja ilmapiiriä, jossa heidät määritellään ulkopuolisiksi. He voivat omaksua myönteisen identiteetin ulkomaalaisena: ”olen ulkomaalainen ja ylpeä siitä” (Rastas 2004, 50).

Kolmanneksi väkivaltaa kokeneille kivun ja ahdistuksen jakaminen on pyrkimys rikkoa hiljaisuus (Huttunen 2002). Siten väkivallasta kertomisen voi ymmärtää terapeutisena toimintana, yrityksenä kesyttää kivuliaitten kokemusten muistamisen pakkoa. Laura Huttunen (mt.) näkee, että väkivallasta kertomisella voi olla sosiaalisia ja poliittisia elementtejä, sillä se voi pelastaa yksilöllisen kokemuksen häipymisen tuntemattomuuteen. Kertomukset väkivaltaisista kokemuksista ovat todistusaineistoa ja sen vallan kritiikkiä, jonka seurauksia väkivallan kokemukset ovat. Kertomukset voidaan nähdä pyrkimyksenä kieltäytyä mykän uhrin asemasta. Jos kuulija suhtautuu empaattisesti tarinaan, on muodostettu jaettu moraalinen ulottuvuus.

Kertomisella on myös rajat, joihin viittasimme jo aiemmin. Carolina Överlien (2004, 37–38) muistuttaa seksuaalista väkivaltaa kokeneita tyttöjä koskevan tutkimuksensa pohjalta, että tarinat ovat monenlaisen valinnan ja valikoitumisen tuloksia. Monet kulttuurisesti ja sosiaalisesti sensitiiviset aiheet, kuten seksuaalinen väkivalta tai rikokset ”valikoituvat” tulemaan kerrotuksi. Överlien erottelee kolme erilaista valikoitumisen tapaa. On tarinoita, joita ei voi kertoa. Ne voivat olla henkilökohtaisesti vaikeita ja haavoittavia, tai kertoja ei

pidä perusteltuna kertoa niitä juuri tässä tilanteessa ja tälle kuulijalle. Toiseksi on tarinoita, joita halutaan kertoa. Ne ovat itselle tuossa tilanteessa sillä tavoin merkityksellisiä, että niitä on mieluisaa kertoa. Kolmanneksi on tarinoita, joiden kertomista kertoja saattaa pitää pakottavana. Joko tilanteessa tai kertojan omassa tilanteessa on tekijöitä, jotka luovat erityisiä tarpeita kertoa tarina.

Edellä sanotun perustella väitämme, että tutkijan on mahdotonta päästä suoraan käsiksi autenttiseen kertomukseen tai kertomuksen takana oleviin tapahtumiin. Kaikki kertomukset ovat kontekstisidonnaisia, mikä on otettava analyysissä huomioon. Kuuntelemalla nuorten juttuja väkivallasta voimme saada kuuluviin tarinoita, jotka muutoin jäisivät tilastollisen faktatiedon taakse. Näin on mahdollista tuoda esiin väkivallan kokemuksellisuutta ja kytköksiä arkielämään sekä väkivallan tekemisen, uhriksi joutumisen ja sivusta katsomisen näkökulmista. Tarinallisuus voi auttaa ymmärtämään asioita kulloinkin tutkitujen nuorten näkökulmasta. Nuorten kertomukset ovat yksilöllisiä, mutta niillä on myös historiallinen, kulttuurinen ja yhteiskunnallinen ulottuvuutensa, joka tulkintoja tekevän tutkijan olisi syytä ymmärtää. Huomiotta ei voi myöskään jättää tutkijan ja tutkimuksen käyttäjän aktiivista roolia ja valtaa tarinoiden tuottamisessa ja niistä tehtyjen tulkintojen tekemisessä.

Narratiivisuus interventiopolitiikassa

Nuorisorikollisuuden erilaiset selittämisen ja ymmärtämisen tavat johtavat erilaisiin puuttumiskäytäntöihin. Tällä hetkellä nuorten omat näkökulmat ovat kuitenkin vähäisessä roolissa nuorisorikollisuuden ennaltaehkäisyssä ja interventioissa. Nuoriso-ongelmiin on 1990-luvulta lähtien sovellettu uudenlaista ajattelua, jonka perustana toimivat erilaiset nuorisoprojektit (Sahlin 1992; 1996; Nyqvist 1995). Käynnistetyt ”ennaltaehkäisyprojektit” ovat olleet puuttumista häiriökäyttäytymiseen jo tunnistetuissa ongelmatapauksissa. Projekti on leimannut lyhytkestoinen ja intensiivinen interventio, jonka on odotettu johtavan käyttäytymismuutoksiin. Nuorisorikollisuus ja muu nuorten häiriökäyttäytyminen on myös tulkittu elämishakuisuudeksi, joka on luisunut väärille urille. Projektien toivotaan saavan häiriökäytöksen sosiaalisesti hyväksytyyn muotoon. Viime vuosina laajentuneen projektimuotoisen nuoriso- ja sosiaalityön on todettu joutuneen yhteiskunnallisten turvaverkkojen paikkaajan ”sankarirooliin”: toisaalta projekteja on perustettu 1990-luvun alun laman seurauksista kärsivien perheiden kasvatustyön tueksi, toisaalta saman laman ai-

heuttamista taloudellisista ongelmista kärsivien yhteiskunnallisten järjestelmien, kuten nuoriso- ja sosiaalityön puutteiden korjaamiseksi (Paju & Vehviläinen 2001, 60–64).

Projektit ja muut institutionaaliset käytännöt yrittävät hoitaa ja ehkäistä nuorten pahantapaisuutta, ongelmia tai häiriöitä ennalta. Ongelmanhallinnalle on ominaista toiminnan ulottaminen lähelle nuorten sosiaalista verkostoa ja jopa sen sisälle esimerkiksi etsivän työn, vanhempain partioiden, alueellisten projektien ja lähipoliisitoiminnan keinoin. Aikuisyhteiskunnan nuoriin tällä tavoin kohdistama auttamis- ja kontrollitoiminta ei ole välttämättä ongelmantonta, vaikka siinä voi olla etunsa jäykkään, sektoroituneeseen ja professionaalisesti järjestäytyneeseen auttamiskoneistoon verrattuna.

Aikuisyhteiskunnan kontrollitahot – sekä viralliset että epäviralliset – ottavat vain harvoin huomioon nuorten omat näkökulmat ja nuorten tekemisten mielen (Honkatukia ym. 2004). Viranomaisten toimintaa ohjaavat usein sosiaalisten ongelmien juridis-hallinnollinen määrittelyperinne ja stereotyyppiset käsitykset ongelmien ratkaisusta. Yhä edelleen kuulee perusteluja, joiden mukaan nuoret pitää saada pois kadulta ja julkisilta paikoilta, jotka nähdään sopimattomina oleskeluympäristöinä heidän kehityksensä kannalta. Nuoret nähdään epäluotettavana ja arvaamattomana ryhmänä. Vapaa ja organisoitumaton nuoriso koetaan vaaralliseksi ja uhkaavaksi. Erilaiset ongelmia ehkäisevät toimenpiteet rakentuvat ehkä tiedostamattakin vanhalle uskomukselle ”vaarallisesta kadusta” (Lieberg 1993, 193). Kuitenkin kaupungeissa kokoontuu viikonloppuisin sadoittain tavallisia nuoria johonkin julkiseen paikkaan (ostoskeskukset, torit) viettääkseen aikaansa tavalla, jota muut kuin nuoret itse saattavat pitää ongelmallisena.

Suomalainen hyvinvointipolitiikan on sanottu perustuvan paitsi ihmisten keskinäisen samanarvoisuuden myös yhden keskuksen periaatteelle. Tavoitteena on ihmisten tasavertaisuus ja marginaaleissa olevien integrointi keskuksen. Marginaalien purkamiseen tähtäävä ja niitä luokitteleva institutionaalinen toiminta tuottaa kuitenkin paradoksaalisesti marginaalisuutta määrittelemällä marginaaliin kuuluvia ryhmiä ja niissä olevien identiteettejä. (Jokinen ym. 2004, 13–14.) Jock Young (1999, 78–93) kuvaa ilmiötä ”toisen essentialisoinniksi ja demonisoinniksi”. Silloin ”syrjässä oleminen” otetaan selkeänä tilana ikään kuin rajat olisivat universaaleja ja kiistattomia ja ”syrjässä olevat” tietynlaisina. Nuorten rikoksenteekijöiden marginaalinen status on häilyvä; rikosten tekemisen ajatellaan toisaalta olevan nuorille tyypillinen mutta ohimevä vaihe, jossa ajattelemattomuus korostuu. Rikoksia tehneiden nuorten

nähdään usein olevan pikemminkin kasvatuksen ja suojelun kuin rankaisemisen tarpeessa. Toisaalta rikosten tekemistä pidetään riskinä nuoren kehitykselle. Määrittelyjen sisältöihin vaikuttavat myös mm. nuoren sukupuoli ja etnisyys.

Rikoksia tehneillä nuorilla ja muilla marginaaleihin määritellyillä voi olla erilaisia näkemyksiä ja käsityksiä hyvästä ja ei-toivottavasta elämästä kuin (aikuis)yhdeiskunnalla. Narratiivisuus on yksi väline niiden tavoittamisessa. Samalla se tuo esiin, että keskukset ja marginaalit eivät ole luonnollisia ja muuttumattomia, vaan liikkuvia, neuvoteltavia ja valtaan kytkeytyviä (Jokinen ym. 2004, 15; Young 1999). Näin on mahdollista analysoida marginaaleihin määriteltyjen ihmisten jäsenyyksiä yhteiskunnassa, ja sitä, miten ne ilmenevät paitsi symbolisina luokittelujärjestelminä, myös arkielämässä koettuina konkreettisina ja ruumiillisina asioina (esim. Harinen ym. 2005). Tällä kaikella on yhteys yhteiskunnan rakenteelliseen tasoon, materiaalisiin kysymyksiin ja institutionaalisiin oikeuksiin.

Lisäksi narratiivisuudessa on jatkuvasti läsnä myös näkemys ihmisestä. Sosiologi Zygmunt Bauman (1993, 112) pohtii postmodernia etiikkaa käsittelevässä kirjassaan rikollisuutta käsittelevien ulkokohtaisten tyypittelyjen poliittisia seurauksia. Hän lainaa Nils Christien teoksessaan ”Crime Control as Industry” (1993) esittämää kuvausta, jossa erilaiset rikosseuraamusluokittelut ja ohjeistukset sivuuttavat yksilön persoonana. Hän luonnehtii kohtalokkaaksi sitä, että luokittelut ja ohjeistukset eivät jätä tilaa yksilön sosiaaliselle taustalle, lapsuuden unelmille, sosiaalisille suhteille ja inhimillisille heikkouksille, toisin sanoen sellaisille asioille, jotka ovat olennaisia toisen näkemisessä inhimillisenä toimijana. Jos nämä kadotetaan, toista on mahdollista kohdella ei-inhimillisenä toimijana.

Yksilön tarinallisuuden huomioon ottaminen voi antaa välineitä herkistyä ”ihmisen inhimillisyydelle”. Sosiaalityöntekijät ja muut viranomaiset ovat kartoittaneet rikoksia tehneiden nuorten elämäntilanteita pitkään. On esimerkiksi laadittu henkilötutkintoja, jotka perustuvat työntekijän ja nuoren tiettyssä institutionaalisessa tilanteessa tapahtuneen kohtaamisen pohjalta laadittuun tarinaan nuoren elämästä ja erityisesti tiettyjen asioiden paikasta siinä⁴. Ta-

⁴ Henkilötutkinta tehdään 15–20-vuotiaille rikoksia tehneille nuorille, joille on odotettavissa muu kuin sakkorangaistus (ehdollinen/ehdoton vankeusrangaistus tai nuorisorangaistus). Siinä pyritään selvittämään nuoren elämänolojen vaikutus tehtyyn rikokseen. Sekä sosiaali- ja kriminaalihuolto tekevät henkilötutkintoja. Henkilötutkinnassa selvitettyt tiedot toimitetaan tuomioistuimille seuraamusharkintaa ja sosiaalihuollon toimenpiteitä varten. (Marttunen 2005, 586–587.)

rinallisuutta voisi olla mahdollista hyödyntää myös interventiopolitiikassa, esimerkiksi nuorisorangaistuksessa ja sen sisällön suunnittelussa, johon nuori voi itse osallistua (Marttunen 2005, 607–609)⁵. Usein institutionaalisissa käytännöissä tarinallisuus kuitenkin helposti alistetaan valmiisiin muotoihin. Tarinallisuuden irrottaminen näistä muodoista voi olla vaikeaa, mutta onnistuessaan se voisi merkitä irtiotta yksilön elämänsä ennustamisesta yleisten lainalaisuuksien pohjalta ja tuoda vahvemmin esiin nuoren omaa subjektiivista ääntä myös institutionaaliseen päätöksentekoon.

Yksi keino voi löytyä viimeaikaisesta kriminologisen tutkimuksen avauksesta, eli narratiivisesta analyysistä rikosurien tutkimuksessa, jota on hallinnut positiivissävytteinen selittäminen ja ennustaminen tilastollisten mallien avulla (esim. Ulmer & Spencer 1999). Selittävästä tutkimuskirjallisuudesta löytyy esimerkiksi näyttöä sille, että traumaattisilla kokemuksilla voi olla yhteys aikuisiän rikolliseen, epäsosiaaliseen ja aggressiiviseen käyttäytymiseen (Haapasalo 2005). Yhteys tulkitaan kuitenkin helposti deterministisesti, ja yksilön omille valinnoille ja päätöksille ei juuri jää sijaa. Toisenlainen lähestymistapa on analysoida rikoksia tehneiden henkilöiden elämänsä elämäkerrallisten haastattelujen avulla, joissa haastateltavan subjektiivinen näkökulma asetetaan keskiöön. Niissä voidaan paikantaa elämänsä kannalta kriittisiä kohtia, joissa henkilön määrittely itsestään, suhteistaan muihin ihmisiin, tavoitteistaan tai keskeisistä elämäntapahtumistaan muuttuu. Nämä määrittelyn muutokset vaikuttavat rikosuran etenemiseen, siinä tapahtuviin katkoksiin tai sen loppumiseen. Nämä prosessit eivät kuitenkaan ole suoraviivaisia. Keskeistä on analysoida prosesseja vuorovaikutteisessa suhteessa yhteiskunnallisiin rakenteisiin, institutionaalisiin konteksteihin ja sosiaalisiin yhteisöihin.

Tähän liittyen Jo Goodey (2000) ehdottaa yksilön elämän keskeisten käännekohtien analyysia, kun tutkitaan ihmisten suhdetta esimerkiksi rikoksiin elämänsä elämäkerrallisten haastattelujen avulla. Ne ovat hänen mukaansa tarinaansa kertovan henkilön itsensä määrittelemiä vuorovaikutteisia hetkiä tai kokemuksia, jotka ovat jättäneet jäljen tai jälkiä hänen elämäänsä. Näitä hetkiä on nimetty myös transitionaaliksi tiloiksi, joissa on mahdollisuus muutokseen, mutta se ei ole yksiselitteinen (esim. Gadd & Farrall 2004, 140). Tutkijan tehtävä on paikallistaa nämä hetket ja analysoida, miten nämä keskeiset käännteet liittyvät yksilöä ympäröiviin sosio-historiallisiin tapahtumiin; näin on mahdol-

⁵ Ankaruudeltaan nuorisorangaistus sijoittuu sakon ja ehdottoman vankeusrangaistuksen väliin. Sitä on mahdollista tuomita vähintään neljä kuukautta ja enintään vuosi (Marttunen 2005, 607).

lista tutkia, miten kukin tutkittava elää elämäänsä ja merkityksellistää sitä rakenteellisten ehtojen muodostamassa sosiaalisessa ympäristössä.

Interventiokäytännöille tämä virittää erilaisia näkymiä kuin esimerkiksi Nuorisoriikostyöryhmän mietinnön (2004) ehdotus puhuttelusta, joka toteutettaisiin jokaiselle nuorelle rikosasian käsittelyn yhteydessä. Ehdotuksen mukaisessa puhuttelussa nuoren elämän kriittinen piste on määritelty rikosasian käsittelyn prosessin näkökulmasta ja reaktio on standardoitu. Tällä hetkellä huumausaineiden käyttörikoksesta kiinni jääneet nuoret jo puhutellaan. Tilaisuuteen osallistuvat nuoren lisäksi yleensä syyttäjä, poliisi, sosiaalityöntekijä ja nuoren vanhemmat. Käytäntöä analysoineen tutkijan (Rönkä 2005) mukaan nuoret puhuvat tilanteissa vähän, usein he vain vastaavat lyhyesti heille esitettyihin kysymyksiin. Puhuttelut näyttäytyivät tutkijalle siten pikemminkin ”nuhtelutilaisuuksina” kuin vuorovaikutuksellisinä keskusteluina, ja niiden ehdot asetettiin enemmän organisaatiosta kuin nuoresta käsin (mt., 76).

Lopuksi

Olemme edellä tuoneet esille ”nuoriso-ongelma” -retoriikasta poikkeavan näkökulman tarkastella nuorten lain- ja norminvastaista tai yleensä ongelmalliseksi koettua käyttäytymistä ja toimintaa. Sosiaalityön tutkijan Anneli Pohjolan (2001, 202) sanoin ”[y]leistävän kollektiivikielen ’nuoriso’-nimikkeen takaa olisi kaivettava esiin nuoret inhimillisinä ja aktiivisina oman elämänsä rakentajina, joilla on voimavaroja ja joihin voi luottaa”.

Emme halua asettaa hallinnollista ja aikuisyhteiskunnan intresseistä lähtevää tietoa vastakkain nuorten omaa näkökulmaa avaavan narratiivisen tiedon kanssa. Olemme halunneet korostaa, että kyse on vahvasti siitä, miten tuotamme tietoa inhimillisistä prosesseista, tässä tapauksessa sosiaalisesti ongelmallisiksi koetuista nuorten elämäntilanteista. Voimme mitata sitä, mikä on mitattavissa, mutta inhimillinen toiminta monimutkaisuudessaan ei kuitenkaan kokonaan taivu tällaiselle tarkastelulle. On hyväksyttävä, että on olemassa rinnakkaisia tutkimustraditioita myös nuorten rikollisuudesta, joiden näkökulmat määrittävät ja rajaavat jossain määrin sitä, millaista tietoa niiden avulla on mahdollista saada.

Tilastollisen tiedon tuottamisen ja nuorisoriikollisuuden kausaalisen selittämisen rinnalla tarvitaan siis myös nuorten kuulemista ja vakavasti ottamista yhtenä tutkimuksellisenä näkökulmana. Sakari Hännistä, Jouko Karjalaista ja

Tuukka Lahtea (2005, 3–9) seuraten on kyse virallisen tiedon rinnalle tarvittavasta toisesta tiedosta. He kirjoittavat huono-osaisuutta koskevan toisen tiedon tarpeellisuudesta. Vaatimus on helppo siirtää koskemaan myös nuorten ongelmia. Heidän mukaansa virallinen tieto on pikemminkin yleiskatsauksellista kuin yksityiskohtaista, konstruoitua pikemminkin kuin kokemuksellista, poikkileikkauksellista pikemmin kuin pitkittäistä, ilmeistä pikemmin kuin ihmettelevää. Virallinen tieto pyrkii esittämään eräänlaisen julkisen totuuden kulloinkin kuvaamastaan asiasta, kun taas toinen tieto on ihmettelevää, katkonaista, epävarmaa ja vähään ehtivää.

Narratiivinen lähestymistapa on ymmärtämiseen pyrkivä keino lähestyä nuorten ja yhteiskunnan välisiä suhteita heidän itsensä kertomana. Mielestämme nuorilla on moraalinen oikeus esittää oma tulkintansa siitä, mitkä ovat heidän ongelmiaan tai miksi he käyttäytyvät tietyllä tavalla, ja mitä heitä koskevia merkityksiä tähän käyttäytymiseen liittyy. Hallinnollis-juridisen järjestelmän toimeenpanemat interventiot voivat hyvistä tarkoituksista huolimatta olla toisinaan jopa haitallisia, kun nuorten näkökulmat sivuutetaan. Sellaiset käsitteet, kuten ”nothing works”, ”ei-motivoituneet”, ”moniongelmaiset” ja ”toivottomat tapaukset” viittaavat niihin, joita ei hyvistä pyrkimyksistä huolimatta saada muuttumaan tai hoidettua. Juuri tässä stigmatisoinnin ja ongelmien essentialisoinnin vaara on suurimmillaan.

Narratiivinen lähestymistapa voi parhaimmillaan tuottaa arvokasta tietoa moraalisesti hylättävien tekojen ja toiminnan mielestä. Kulttuurisesta kriminologiasta vaikutteita etsivä tarinallisuus haastaa tunnistamaan rikollisuuden merkitysten moninaisuuden ja ohjaa ottamaan välimatkaa arkielämästä irrallisiin, staattisiin ja essentialisoiviin tulkintoihin rikollisuudesta. Se myös kannustaa kehittämään nuorten arkielämän sosiaalisia prosesseja ja heidän sosiaalisia kompetenssejaan huomioon ottavia puuttumisen tapoja. Toisinaan arkielämän olosuhteissa nämä kompetenssit ovat voineet saada destruktiivisia piirteitä. Varman, ennustavan ja hallintaan pyrkivän tietämisen sijaan näkökulma painottaa hämmästyksen merkitystä inhimillisen toiminnan tarkastelussa. Tällä viitataan ihmisten toiminnan yllätyksellisyyteen (Wender 2004). Siksi nuorten jutut voivat aina yllättää meidät.

Lähteet

- Bauman, Zygmunt (1993) *Postmodern Ethics*. Oxford: Blackwell.
- Berglund, Stig-Arne (2004) Det välgörande med att uttrycka sig – social pedagogik och narrativ metod i det moderna. *Teoksessa* Eriksson, Lisbeth, Hermansson, Hans-Erik & Münger, Ann-Charlotte (toim.) *Socialpedagogik och samhällsförståelse. Teori och praktik i socialpedagogisk forskning*. Stockholm: Symposion.
- Börjesson, Mats & Palmblad, Eva (2003) *I problembarnens tid. Förnuftets moraliska ordning*. Stockholm: Carlsson Bokförlag.
- Campbell, Anne (1993) *Out of Control. Men, Women and Aggression*. London: Pandora.
- Christie, Nils (1993) *Kohti vankileirien saaristoa: rikollisuuden kontrolli teollisuutena länsimaissa*. Helsinki: Hanki ja jää.
- Felson, Richard B. (2002) *Violence & Gender Reexamined*. Washington DC: American Psychological Association.
- Ferrell, Jeff, Hayward, Keith, Morrison, Wayne & Presdee, Mike (2004) Fragments of a Manifesto: Introducing Cultural Criminology Unleashed. *Teoksessa* Jeff Ferrell, Keith Hayward, Wayne Morrison & Mike Presdee (toim.) *Cultural Criminology Unleashed*. London, Sydney, Portland, Oregon: Glasshouse Press, s. 1–9.
- Gadd, David & Farrall, Stephen (2004) Criminal Careers, Desistance, and Subjectivity. Interpreting Men’s Narratives of Change. *Theoretical Criminology* 8(2), s. 123–156.
- Gadd, David (2000) Masculinities, Violence, and Defended Psychosocial Subjects. *Theoretical Criminology* 4(4), s. 429–449.
- Goodey, Jo (2000) Biographical Lessons for Criminology. *Theoretical Criminology* 4(4), s. 473–498.
- Griffin, Christine (2001) ’Imagining new narratives of youth: Youth research, the ’new Europe’ and global youth culture’. *Childhood* 8(2), s. 147–166.
- Haapasalo, Jaana (2005) Periytykö väkivaltainen käyttäytyminen sosiaalisesti? *Suomen Lääkärilehti* 60(45), s. 4611–4615.
- Harinen, Päivi, Suurpää, Leena, Hoikkala, Tommi, Hautaniemi, Petri, Perho, Sini, Keskisalo, Anne-Mari, Kuure, Tapio & Künnapuu, Krista (2005) Membership contests. Encountering immigrant youth in Finland. *Journal of Youth Studies* 8(3), s. 281–296.
- Harrikari, Timo (2005) Nuori pahantekijä, rikoksenteekijä vai lainriikkoja? Nuorisoriikollisuus historiallisena diskurssina. *Tulossa teokseen* Johanna Niemi-Kiesiläinen & Päivi Honkatukia & Helena Karma & Minna Ruuskanen (toim.) *Oikeuden tekstit diskursseina*.
- Hilden-Paajanen, Tarja (2005) Pahojen poikien piiri. Joensuun skinien epäilty rikollisuus 1995–1998. *Acta Universitatis Tamperensis* 1059. Tampere: Tampereen yliopisto.

- Honkatukia, Päivi, Nyqvist, Leo & Pösö, Tarja (2003) Sensitive Issues in Vulnerable Conditions: Studying Violence in Youth Residential Care. *Young* 11(4), s. 323–339.
- Honkatukia, Päivi, Nyqvist, Leo & Pösö, Tarja (2004) Väkiältä koulukodista käsin. *Teoksessa* Markku Jahnukainen & Taru Kekoni & Tarja Pösö (toim.) *Nuoruus ja koulukoti*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura. Julkaisuja 43.
- Huttunen, Laura (2004) Kasvoton ulkomaalainen ja kokonainen ihminen: marginalisoiva kategorisointi ja maahanmuuttajien vastastrategiat. *Teoksessa* Arja Jokinen, Laura Huttunen ja Anna Kulmala (toim.) *Puhua vastaan ja vaieta*. Helsinki: Gaudeamus.
- Hydén, Lars-Christer (1992) Brott och straff och vård. *Nordiskt socialt arbete* 11(1), s. 3–12.
- Hänninen, Sakari, Karjalainen, Jouko & Lahti, Tuukka (2005) *Toinen tieto*. Helsinki: Stakes.
- Jokinen, Arja, Huttunen, Laura & Kulmala, Anna (2004) toim. *Puhua vastaan ja vaieta. Neuvottelu kulttuurista marginaaleista*. Helsinki: Gaudeamus.
- Juhila, Kirsi (2004) Leimattu identiteetti ja vastapuhe. *Teoksessa* Jokinen, Arja, Huttunen, Laura & Kulmala, Anna (toim.) *Puhua vastaan ja vaieta. Neuvottelu kulttuurista marginaaleista*. Helsinki: Gaudeamus.
- Järvinen, Margaretha (2003) 'Negotiating Strangerhood: Interviews with Homeless Immigrants in Copenhagen', *Acta Sociologica* 46(3), s. 215–230.
- Kivivuori, Janne (1994) *Understand and Punish. The Culture of Juvenile Transgressions in the Context of a Welfare State*. Publication No. 125. Helsinki: National Research Institute of Legal Policy.
- Lalander, Philip & Johansson, Thomas (2002) *Ungdomsgrupper i teori och praktik*. Lund: Studentlitteratur.
- Lieberg, Mats (1993) Ungdomarna, staden och det offentliga rummet. *Teoksessa* Fornäs, Johan, Boëthius, Ulf & Reimer, Bo (toim.) *Ungdomar i skilda sfärer*. FUS-rapport nr 5. Stockholm: Symposion.
- Marttunen, Matti (2005) Nuorisoriikosoikeus ja nuorisoprosessi. *Teoksessa* Litmala, Marjukka & Lohiniva-Kerkelä, Mirja (toim.) *Nuoren oikeudet*. Helsinki: Edita.
- Muncie, John (2004) *Youth & Crime*. London, Thousand Oaks & New Delhi: Sage.
- Nuorisoriikostyöryhmän mietintö*. Työryhmämietintö 2004:12. Helsinki: Oikeusministeriö.
- Nyqvist, Leo (1995) *Onnistuuko räätälöity työ nuorisohuollossa? Ehkäisevän nuorisohuollon kokeiluprojektin (Lokki) arviointitutkimus*. Sosiaalipolitiikan laitos, sarja A: 6/1995. Turku: Turun yliopisto.
- O'Brien, Martin (2005) What is Cultural about Cultural Criminology? *British Journal of Criminology* 45, 599–612.
- Paju, Petri & Vehviläinen, Jukka (2001) *Valtavirran tuolla puolen. Nuorten yhteiskuntaan kiinnittymisen kitkat 1990-luvulla*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura. Julkaisuja 18.
- Pearson, Geoffrey (1983) *Hooligan. A History of Respectable Fears*. Hong Kong: Macmillan Press.

- Plummer, Ken (2001) *Documents of Life. An Invitation to a critical humanism*. London, Thousand Oaks & New Delhi: Sage.
- Polkinghorne, Donald E. (1988) *Narrative Knowing and the Human Sciences*. State University of New York Press: Albany.
- Pohjola, Anneli (2001) Nuorten myyttinen ongelmallisuus. *Teoksessa* Suutari, Minna (toim.) *Vallattomat marginaalit. Yhteisöllisyyksiä nuoruudessa ja yhteiskunnan reunoilla*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura. Julkaisuja 20.
- Presdee, Mike (2004) Cultural Criminology: The Long and Winding Road. *Theoretical Criminology* 8(3), s. 275–285.
- Pösö, Tarja (2004) *Vakavat silmät ja muita kokemuksia koulukodeista*. Helsinki: Stakes.
- Pösö, Tarja & Honkatukia, Päivi & Nyqvist, Leo (2006) *The Focus Group Method in Studying Violence in Youth Residential Care – Reflections of a Research Project*. Julkaisematon käsikirjoitus.
- Rastas, Anna (2004) Miksi rasismien kokemuksista on niin vaikea puhua? *Teoksessa* Jokinen, Arja, Huttunen, Laura & Kulmala, Anna (toim.) *Puhua vastaan ja vaieta. Neuvottelu kulttuurista marginaaleista*. Helsinki: Gaudeamus.
- Riessman, Catherine Kohler (1993) *Narrative analysis. Qualitative Research Methods Series 30*. Newbury Park, London & New Delhi: Sage.
- Riessman, Catherine Kohler (2001) Personal Troubles as Social Issues: A Narrative of Infertility in Context. *Teoksessa* Ian Shaw & Nick Gould (toim.) *Qualitative Research in Social Work*. London, Thousand Oaks & New Delhi: Sage.
- Rönkä, Sanna (2005) *Puhuttelu rikoskontrollina. Nuoren huumeiden käyttäjän hallinta ja vastuullistaminen*. Sosiologian pro gradu -tutkielma. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Saarikoski, Helena (2001) *Mistä on huonot tytöt tehty?* Helsinki: Tammi.
- Sahlin, Ingrid (1992) *Ungdomsprojekt. Retorik och praktik*. Brå-PM 1992:1, Stockholm: Brottsförebyggande rådet
- Sahlin, Ingrid (1996) Inledning. *Teoksessa* Sahlin, Ingrid (toim.) *Projektets paradoxer*. Lund: Studentlitteratur.
- Schinkel, Willem (2004) The will to violence. *Theoretical Criminology* 8(1), s. 5–31.
- Schinkel, Willem (2002) The Modernist Myth in Criminology. *Theoretical Criminology* 6(2), s. 123–144.
- Scully, Diana (1990) *Understanding Sexual Violence. A Study of Convicted Rapists*. New York, Unwin Hyman.
- Sernhede, Ove (2002) *AlieNation is My Nation. Hiphop och unga mäns utanförskap i Det Nya Sverige*. Stockholm: Ordfront.
- Shaw, Clifford R. (1930) *The Jack-Roller: A Delinquent Boy's Own Story*. Chicago: Chicago University Press.
- Siurala, Lasse (1994) *Nuoriso-ongelmat modernisaatioperspektiivissä*. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia 1994:3.
- Stanko, Elizabeth (2003) Introduction. Conceptualising the Meanings of Violence. *Teoksessa* E. Stanko (toim.) *The Meanings of Violence*. London: Routledge.

- Ulmer, Jeffrey T. & Spencer, William J. (1999) The Contributions of and Interactionist Approach to Research and Theory on Criminal Careers. *Theoretical Criminology* 3(1), s. 95–124.
- Wender, Jonathan (2004) Phenomenology, Cultural Criminology and the Return to Astonishment. *Teoksessa* Jeff Ferrell, Keith Hayward, Wayne Morrison & Mike Presdee (toim.) *Cultural Criminology Unleashed*. London, Sydney, Portland, Oregon: Glasshouse Press.
- White, Michael (1991) *Nya vägar inom den systemiska terapin*. Smedjebacken: Mareld.
- Widershoven, Guy A. M. (1993) The Story of Life. Hermeneutic Perspectives on the Relationship Between Narrative and Life History. *Teoksessa* Ruthellen Josselson & Amia Lieblich (toim.) *The Narrative Study of Lives*. Newbury Park, London & New Delhi: Sage.
- Young, Jock (1999) *The Exclusive Society. Social Exclusion*. Lontoo: Sage Publications.
- Överlien, Carolina (2004) *Girls on the Verge of Exploding. Voices of Sexual Abuse, Agency & Sexuality at a Youth Detention Home*. Linköping Studies in Arts and Science 301. Linköping: Linköping University.